

Paučová, Lenka

Myšlenkové toposy literatury v česko-slovenských souvislostech

Slavica litteraria. 2014, vol. 17, iss. 2, pp. 98-101

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/132897>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

prozaik, publicista a scénárista, známý z překladů i českému a maďarskému čtenáři, mj. autor próz *Bohovia ročných období* (1971, zničeno, znovu 2003), *Tiene minulosti* (1978), *Krajina zabudnutia* (2000), *Transporty nádeje* (2010) aj. Jeho styl a struktura jeho próz se podobá brněnskému spisovateli Jindřichu Uhrovi (1932–1998) svou schopností organické montáže fikce a nonfikce. Právě zde v badatelském románu o knězi Jánú Lajčiakovi (1875–1918) se dostává nejbliže literární historii založené na objevování a zkoumání dokumentárního materiálu.

Anna Zelenková vykonala pro slovenskou literaturu, slovakistiku a poznání česko-slovenských kulturních vztahů velmi kvalitní a kreativní práci: jednak doplnila Krčméryho dílo a jeho souvislosti, jednak napomohla hlubšímu a přesnějšímu chápání vývoje slovenské prózy meziválečného období a koneckonců i jedné linie slovenského myšlení o literatuře. Je to zásluha, kterou lze ocenit již dnes, ale kterou ocení zejména ti, kteří budou koncipovat nové dějiny slovenské prózy nebo literární vědy.

Ivo Pospíšil

MYŠLENKOVÉ TOPOSY LITERATURY V ČESKO-SLOVENSKÝCH SOUVISLOSTECH

Ivo Pospíšil – Anna Zelenková (eds.): *Myšlenkové toposy literatury v česko-slovenských souvislostech (minulost a současnost)*. Brno: Tribun EU, 2014. 258 s.

V roce 2014 vyšla pozoruhodná publikace významných českých a slovenských vědců s názvem *Myšlenkové toposy literatury v česko-slovenských souvislostech*. Vydala ji Česká asociace slavistů ve spolupráci s Ústavem slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. O její vydání se také přičinilo Literární a informační centrum v Bratislavě za součinnosti Slavistické společnosti Franka Wollmana a Středoevropského centra slovanských studií.

Předkládaná publikace české provenience, mapující toposy česko-slovenských literárních, kulturních nebo jazykových relací v souřadnicích minulosti a současnosti doplňuje mozaiku prací o česko-slovenských vztazích, jako jsou například *Česko-slovenské vztahy v slovanských a v středoevropských souvislostech* (2003) nebo *Česko-slovenské vztahy, Evropa a svět* (2004).

Editoři sborníku jsou dvě významné osobnosti literárněvědného prostředí – přední český slavista, komparatista, genolog Ivo Pospíšil a slovenská literární vědkyně Anna Zelenková. Autoři jednotlivých příspěvků patří k erudovaným českým a slovenským vědcům v oblasti jazykovědy (Juraj Dolník, Oľga Orgoňová, Alena Bohunická, Antonín Vašek), literární vědy (Marcela Antošová, Ján

Gallik, Zuzana Kákošová, Marta Keruřová, Květuše Lepilová, Vladimír Palkovič, František Všetická, Viera Žemberová), areálových studií (Libor Pavera, Milan Pokorný), teatrologie (Tibor Ferko, Dagmar Inštorisová), muzikologie (Renáta Beličová); ale svým příspěvkem publikaci obohatili také básnířka a esejistka Dana Podracká či badatel a autor literatury pro děti a mládež Ondrej Sliacky.

Sborník sestává z 20 příspěvků, jejichž dominantou je právě hledačství – a to hledání myšlenkových toposů, tedy společných míst, ve kterých se zrcadlí česko-slovenské souvislosti. Podívejme se však blíže na jednotlivé příspěvky. V úvodních studiích Milan Pokorný definuje vztah Čechů a Slováků jako složitou strukturu, vzniklou sousledností historických jevů ve středoevropském areálu, což se následně promítá i do vztahu české a slovenské literatury. Libor Pavera ujasňuje užívání termínů na ose: topos – topoi – loci communes – topika – tematologie, využívaje přitom příklady z české a slovenské literatury.

Následující studie se zaměřují na jazykové relace: Olga Orgoňová spolu s Alenou Bohunickou se zabývají reflexí rozpadu Československa v publicistických textech, výzkumu česko-slovenských jazykových kontaktů na území moravského Valašska a horního Pováží se věnoval Antonín Vašek, přičemž poukázal na stupňovitost přechodu mezi češtinou a slovenštinou, přítomnost českých jevů na slovenském území a slovenských na území českém vysvětluje jako důsledek migrace obyvatelstva.

Z jazykově zaměřených příspěvků nás nejvíce zaujala studie Juraje Dolníka, který se věnuje recepci českého jazyka Slováků a slovenského jazyka Čechy. Ve vztazích mezi Čechy a Slováků konstatuje asymetrii, projevující se v disproporcii výskytu českých a slovenských kulturních produktů v sousedním státě a také v nerovnováze zájmu o dění u sousedů. Tento jev vysvětluje tím, že čeština dlouho představovala kulturní jazyk Slováků, proto víc pronikají české kulturní produkty na Slovensko, než by tomu bylo naopak. Dolník dochází k závěru, že na asymetrii vztahů má vliv i externí činitel, kterým je podle něj globální orientovanost na západní civilizace. O tom, jak povědomí vzájemnosti českého a slovenského jazyka ovlivňují média, se zmiňuje Květuše Lepilová. Slovenské děti vnímají češtinu jako jazyk blízký hlavně díky médiím, naopak z povědomí českých dětí se slovenština pomalu vytrácí. Domníváme se, že Češi a Slováci si nedostatečně uvědomují, kolik toho mají společného, ale doufejme, že se tato situace v budoucnu změní a vzájemné vztahy budou vyváženější.

Sekcí literárněvědných příspěvků otevírá Vladimír Palkovič, který se věnuje motivu smrti a rozdílným pohledům na smrt ve středověkých, renesančních a barokních literaturách. Topické motivy ve vagantské lyrice podrobně rozebírá Marta Keruřová, na topické metafory, rétorické a krajinné toposy ve sbírce Martina Rakovského *Elegie a epigramy* (1556) se zaměřuje Zuzana Kákošová. Komparace děl Jakuba Demla a Janka Silana ve studii Jána Gallika odhaluje souvislosti mezi českou a slovenskou katolickou modernou.

Výjimečné místo nepochybně patří studii Iva Pospíšila – v rámci slovenské literatury 90. let 20. století se zaměřil na dva toposy moderní slovenské prózy: typ memoárově publicistických žánrů (Ťažký) a typ antiideologické konfesio-nální prózy (Sloboda), které zkoumá na pozadí historiosofické prózy českého spisovatele Vladimíra Macury. Kromě toho nachází další souvislosti mezi Ťaž-kého dílem *Lovci lidských tváří* (2010) a Dostojevského *Deníkem* spisovatele, Slobodovým románem *Krv* (1991) a Dostojevského *Zápiskami z mrtvého domu*.

Současné tvorbě věnuje pozornost například Viera Žemberová, jež v díle La-dislava Balleka sleduje česko-slovenské souvislosti, vzácným pramenem jsou Ballekovy zápisky a eseje z roků 2000–2008, protože se přímo váží k jeho působení v České republice. Současné slovenské poezii se věnuje Dana Podracká. V tvorbě sedmi slovenských básníků (Jurolek, Bodnárová, Ružičková, Feren-čuhová, Kucbelová, Habaj, Luky) nachází různé podoby toposu města. Marce-la Antošová analyzuje dílo Pavla Vilikovského *Prvá a poslední láska* (2013), klíčové motivy, jako je motiv lásky, konfrontace minulosti a současnosti, důle-žitost vzpomínek a vzpomínání.

Téma pomoci české inteligence si pro svou studii vybral Ondrej Sliacky, ve své studii hodnotí zásluhy českých pedagogů na utváření slovenské dětské literární kultury za 20 let jejich působení na Slovensku (v letech 1918–1938), zaměřuje se na osobnost Františka Volfa a Odbor priateľov slovenskej literatúry pre mládež.

Zaujme taky triáda příspěvků o dramatické tvorbě a divadelní kultuře. Anna Zelenková se například zabývá dramatickou tvorbou českého slavisty a kompa-ratisty Franka Wollmana, především vznikem, interpretací a recepcí jeho drama-tické trilogie z roků 1922–1924 *Velká Morava* (Mojmír, Rastislav a Svatopluk). Zobrazení Velké Moravy ve Wollmanově trilogii jako počátků česko-slovenské státnosti bylo důležitou akcentací česko-slovenské vzájemnosti. Dagmar Inšti-torisová analyzuje hry historické i současné s tematikou osudu M. R. Štefánika, jehož odkaz se stal oblíbeným motivem v tvorbě českých (Merlínová, Veselý) i slovenských spisovatelů (Urbánek, Štepka). Stav kultury a divadla v Košicích v době první Československé republiky, tamní prolínání tří národních divadel-ních kultur (české, slovenské a maďarské) a jejich vliv na rozvoj města líčí ve své studii Tibor Ferko.

V závěrečných studiích např. Renáta Beličová píše o odchodu Egona Bondyho z českého prostředí na Slovensko, jehož důsledkem by mohl být Bondyho celoživotní pocit cizosti, „nezakontextovanosti“ v životě. František Všeticka líčí dvě návštěvy J. M. Hurbana v Olomouci, nahlédl do atmosféry roku 1849 i na pozdější reflexi těchto událostí J. M. Hurbanem.

Pozitivně hodnotíme tematickou různorodost příspěvků, jsme rádi, že se v sborníku objevila práce, která odkazuje na hodnoty díla F. M. Dostojevského;

můžeme si přečíst studii o působení českých pedagogů na Slovensku, o dramatické tvorbě Franka Wollmana nebo katolické moderně. Všechny příspěvky se dotýkají česko-slovenských relací – nejdřív z aspektu řecli bychom areálového (Pokorný), poté sémantického (Pavera), lingvistického (Bohunická, Orgoňová, Dolník, Vašek), literárního (Gállik, Kákošová, Kerul'ová, Palkovič, Pospíšil a další). Autoři nacházejí společná místa v minulosti i současnosti, v zobrazení lásky i smrti, prostředí městského i přírodního, v náboženské i světské literatuře, poetice žánrů.

Na závěr dodejme, že plynutím času vznikají další a další souvislosti, hlediška, na jejichž základě můžeme sledovat česko-slovenské relace; proto se domníváme, že tato problematika by si vzhledem ke své aktuálnosti i v budoucnu určitě zasloužila další pozornost.

Lenka Paučová

